ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਦੀਵਾਲਾ

—ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਲੰਧਰ

ਸਭਿਆਚਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਕ, ਕੌਮ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ, ਕੌਮ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਉਸਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਨਤ ਦੇਸ਼ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜੋ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੰਜਮ, ਸੀਲ ਅਤੇ ਸਾਦਗੀ ਅਮੀਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਤੇ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ, ਲਿਬਾਸ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਜਾਂ ਨਵੀਨਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰੇਡੀਓ, ਟੀ. ਵੀ. ਭਾਵ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹਨਾਂ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਲਾ ਵੀ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟੀ. ਵੀ. ਵਿਚ ਸੁਣਨ ਤੇ ਵੇਖਣ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਮਾਧਿਅਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਕਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਝ ਹੀ ਵੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਿੰਨੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਨੌਜੁਆਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਦਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਟੀ.ਵੀ. ਆਪਣੇ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਟਕਾਂ ਅਤੇ

ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਜੋ ਸੈਕਸ ਅਤੇ ਨੰਗੇਜ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਟੀ. ਵੀ. ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਭਾਵ ਵਿਗਿਆਪਨ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਜੀਭ ਹੋਵੇ, ਅੱਖਾਂ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਪਰਸ਼ ਹੋਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਨੰਗੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲਾਈਆਂ-ਉਚਾਈਆਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਕਸਾਹਟ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਤਪਾਦਨ ਖਰੀਦਣ ਵੱਲ ਵਰਗਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁੱਲ ਬਟੋਰਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਸਿਗਰਟ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ। ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਪ੍ਰਾਡਕਟਸ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਰਾਂਡਸ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਖੁਲ੍ਹੇਆਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਦੁਖਦਾਈ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਲਈ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬੋਤਲ ਫੜੀ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਝੂਮਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੀਰਕ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਕਸਾਹਟ ਸੁਭਾਵਿਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਸੈਕਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਾਡੀ ਨੌਜੁਆਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਜਿਸਮਾਨੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੈ। ਨੌਜੁਆਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਧੀਆ ਸਰਮਾਇਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਟੀ. ਵੀ. ਰਾਹੀਂ ਸੈਕਸ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਸੈਕਸ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਜੀਬ-ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ-ਵਧੂ ਖ਼ਿਆਲ ਜਾਂ ਸੋਚ ਕਹਿ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧੂ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਖਲਾਕ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਨੌਜੁਆਨ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਉਤੇ ਨੰਗੇਪਨ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਇਹ ਸਭ ਸੈਕਸ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖ ਸੁਰਖੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਛੇੜਖਾਨੀ ਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰੀਆਂ

ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਤੇ ਮਿਟ ਰਹੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਿਊਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹਨ।

ਉਸਾਰੂ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਕੌਮਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੇ ਤਰਾਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹਰ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੋ-ਜਿਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅੱਲ੍ਹੜ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੌਜੁਆਨ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਅਕਸਰ ਇਖਲਾਕ ਤੋਂ ਡਿਗਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅੱਜ ਦੇ ਰਸਾਲੇ ਤੇ ਮੈਗ਼ਜ਼ੀਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਨੌਜੁਆਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਅੱਲ੍ਹੜ ਤੇ ਕੱਚੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਾਸ਼ਨਾ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਇਹ ਮੈਗ਼ਜ਼ੀਨ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਹੀ ਕਾਮੁਕਤਾ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜੁਆਨ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਲਾ ਸਕਣ ਇਹ ਗੱਲ ਅਸੰਭਵ ਜਿਹੀ ਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੌਜੁਆਨ ਲੜਕੀਆਂ ਅਖੌਤੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਕੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਮਝ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨੌਜੁਆਨ ਲੜਕੇ, ਲੜਕੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਚੱਕਰ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣ ਫਿਰਨ ਤੇ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੈਕਸ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪੀ ਇਹ ਮਿੱਠਾ ਜ਼ਹਿਰ ਅੱਜ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤਾਂ ਕਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਲਾ ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਯੁਗ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਜ ਨਵੀਨਤਾ ਤੇ ਮਾਡਰਨਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਵਿਰਾਸਤ ਲੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੱਛਮੀ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਪਹਿਰਾਵੇ, ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ, ਨਾਚ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਨਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਜਨਾਜ਼ਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫੈਸ਼ਨ, ਮਾਡਲਿੰਗ, ਡਿਸਕੋ ਨਾਚ, ਨੰਗੇਜ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗਿਰਾਵਟ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਫੈਸ਼ਨ ਸ਼ੋਅ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ

ਇਹਨਾਂ ਸਟੇਜ ਸ਼ੋਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਨਿਕਲਿਆ ਦੀਵਾਲਾ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਘਰੋਗੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਤਾਂ ਆਮ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨੰਗੇਜ, ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇਆਮ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੱਦਬੰਨੇ ਹੀ ਪਾਰ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਸ਼ਬਾਬ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਗਾਣੇ ਆਮ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਰੱਜੇ ਹੋਏ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪੈੱਗ ਫੜ ਕੇ ਤੇ ਬਾਹਵਾਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਉਲਾਰ ਕੇ ਨੱਚਦੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਇਹਨਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾਚ-ਗਾਣੇ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅੱਜ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਸਮੇਂ ਡੀ. ਜੇ. ਦੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ ਲਾ ਕੇ ਸੰਗੀਤ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰਧ-ਨਗਨ ਜਾਂ ਇਸਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਨਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਆਮ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਫਿਰ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੱਚਣ ਦੇ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਡੀ ਵੀ ਚੁੱਕਣੀ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਫਿਰ ਮਾਂ-ਬਾਪ, ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨੱਚਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਫ਼ਖ਼ਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਤ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਨਿੱਘਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਧੁੱਤ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਗਾਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨੱਚਦੇ-ਨੱਚਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਵੱਡੇ-ਛੋਟੇ ਸਭ ਨੱਚਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਨਾਲ 'ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਯਾਰ ਬੋਲਦਾ', 'ਅਸੀਂ ਮੁਖੜਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮਰ ਗਏ ਨੀਂ' ਜਾਂ ਫਿਰ 'ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਗੋਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਚ ਟੋਏ, ਅਸੀਂ ਮਰ ਗਏ ਹੋਏ ਹੋਏ' ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਹੋਏਗੀ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਬੱਚੇ ਵੀ ਫਿਰ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਮੈਂ ਤਾਂ ਯਾਰ ਮਨਾਣਾ ਨੀ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲੇ' ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਇਸ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਜਨਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਮਾਵਾਂ, ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਸਮੇਤ ਬੜੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ (ਪਰ ਜਦ ਕੋਈ ਜਵਾਨ ਬੱਚਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਸ਼ਕਲ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਚੰਨ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੱਲ ਵੱਢਣ-ਟੁੱਕਣ ਤੇ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਇਹ ਨਾਚ-ਗਾਣੇ ਕਲੱਬਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਵਿਰਲੇ-ਵਿਰਲੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾਚ-ਗਾਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਵੜੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੌੜੀ ਸਚਾਈ

ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਜਰੇ ਦੇ ਅੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਘਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਇਹ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਹੀ ਇਹ ਅੱਡੇ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ੋਰ ਅੰਗ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵੱਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੀਬੀਆਂ ਅੱਧ-ਨੰਗੇ ਸਰੀਰ, ਭਾਵੇਂ ਕਹਿਰ ਦੀ ਸਰਦੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਲੈ ਕੇ ਅੰਗ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਡਰਨਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਿਊਟੀ ਪਾਰਲਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿਚ ਬਿਊਟੀ ਪਾਰਲਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਬੇ-ਲੋੜੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਜਾਂ ਮੇਕਅੱਪ ਆਪਣਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਫੋਕੀ ਤੜਕ-ਭੜਕ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਨੰਗੇਜ ਜ਼ਾਹਰਾ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਖਤਰਾ ਬਣੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "**ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਚਪਲਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਜੋ ਅੰਗ ਬੇਧਨ ਦੁਆਰਾ ਅਥਵਾ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਿੰਦਿਤ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਅਤੇ ਬਲ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਭੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਉੱਤਮ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ।**" ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਵੱਲ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਣਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਤੇ ਟੰਗ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਬੈਠਣਾ ਇਕ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਅਸਲ ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਹੈ ਸੂਰਤ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਅੰਦਰ ਗੁਣ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਚਿਹਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਾਹਰੋਂ ਅਸਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੰਗੇਜ, ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਤੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਦੀ ਵਸਤੂ ਹੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਡਲਿੰਗ, ਗੰਦੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ (ਕੁਝ ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਚੰਗਾ ਘਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਨੰਗੇਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਅਸ਼ਲੀਲ ਗਾਣੇ ਤੇ ਇਹ ਅਸ਼ਲੀਲ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਾਡੇ

ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਗਿਰਾਵਟ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਗ਼ਲਤ ਉਕਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਗੀਤ ਤਾਂ ਵੇਖੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਟੀ. ਵੀ. ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੈਨਲ ਬਦਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਦੀਵਾਲੇ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ। ਨਕਲ ਕਰਨਾ ਮਨੁੱਖੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਮੁਖ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਅਫ਼ਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਨੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਭਾਵ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੱਛਮ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਹਨ। ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਔਗੁਣ ਅਪਣਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਫ਼ਖ਼ਰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੱਛਮੀ ਪਹਿਰਾਵੇ, ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਬੋਲੀ, ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਨਾਚ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦੋ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਲੋੜ ਹੈ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਦੀਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੌਜੁਆਨ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਨੌਜੁਆਨ ਬੱਚੇ-ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਸਾਹਿੱਤ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਜ ਅੱਗੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਆਪ ਉਸ ਉਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਪਗਡੰਡੀ ਤੇ ਉਹੀ ਮਨੁੱਖ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੈ। ਆਓ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰੀਏ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਦੀਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੀਏ।

•••••